

Televisiomaku paljastaa yhteiskuntaluokan? Luokan tutkimuksen metodologisia haasteita

Joulukuussa 2011 luimme *Helsingin Sanomista* huomiota herättävästi otsikoidun artikkelin ”Lempiohjelma paljastaa yhteiskuntaluokan”. Kirjoitus perustuu kahteen sosiologi Semi Purhosen artikkeliin, jotka on julkaistu *Sosiologia-* ja *Yhteiskuntapolitiikka-*lehdessä vuonna 2011. *Helsingin Sanomat* esitteli artikkelien tutkimustuloksia seuraavasti:

Runsas televisionkatselu vie kouluttamattomia suomalaisnuoria nukkuvien puoleeseen, väittää tuore tutkimus.

Jos katsot mielelläsi *Runoraatia*, *Simpsonieita*, *Sinkkuelämää*-sarjaa tai *A-studiota*, olet todennäköisesti melko korkeasti koulutettu.

Jos tv-suosikkejasi ovat *Kuuniit ja rohkeat*, *Salatut elämät*, *Maajussille morsian* tai *Big Brother*, koulunkäynti on luultavasti jäänyt vähemmälle. (HS 30.12.2011.)

Sanomalehtiartikkelin avaus yhdistää toisiinsa yhteiskuntaluokan, vähäisen koulutuksen, runsaan ja vääränlaisen televisionkatselun sekä poliittisen passiivisuuden. Jutussa haastatellaan Purhosta, joka vahvistaa yllä mainitut väitteet mutta huomauttaa myös, että esimerkiksi ikä selittää monesti ohjelmamieltymyksiä pa-

remmin kuin yhteiskunnallinen viiteryhmä.

Helsingin Sanomat ei kuitenkaan otsikoinut artikkeliaan ”Lempiohjelma paljastaa iän”, vaan tarttui nimenomaan kysymykseen yhteiskuntaluokasta. Haluamme tällä kirjoituksella herättää keskustelua siitä, mikä on tutkimuksen merkitys siinä prosessissa, jolla luokkaa koskevia kulttuurisia merkityksiä ja arvoja tehdään nykyhetken Suomessa. Sivuaamme tieteellisten artikkeleiden popularisoinnista mediassa, mutta kiinnitämme erityistä huomiota siihen, kuinka tutkimusmetodologia muokkaa käsitystämme todellisuudesta. Luokkaa koskevan tiedon tuottaminen osallistuu väistämättä myös luokkaerottelujen tekemiseen, ja tutkimuksessa tuleekin pohtia kriittisesti, millaisia seurauksia valituilla metodeilla, käsitteillä ja teorioilla voi olla. Purhosen tutkimus ja *Helsingin Sanomien* tulkinta siitä toimivat tekstissämme esimerkkitapauksena, jonka kautta tarkastelemme kriittisesti kysymyksiä luokkaa koskevan tiedon tuottamisesta nyky-Suomessa.

Luokka käsitteenä on viime aikoina korostunut niin yhteiskunnallisessa kuin tutkimuksellisissa

keskusteluissa siinä määrin, että on puhuttu jopa luokkatutkimuksen paluusta. Teoksen *Luokaton Suomi?* esipuheessa Laura Kolbe (2011, 7–8) arvioi, että luokkpuheen uusi tilaus perustuu paitsi tuloerojen kasvuun myös siihen, että luokka käsitteenä on menettänyt vasemmistolaista lataustaan ja toimii esimerkiksi sosiologiassa objektiivisena välineenä, jolla voi tarkastella modernin yhteiskunnan havaittavissa olevia sisäisiä ja joja.

Luokan kategorian objektiivinen määrittely tai oletus tutkimustapojen objektiivisuudesta herättää kriittisiä kysymyksiä. Esimerkiksi Purhosen artikkelit tasapainoilevat rajapinnalla, jossa yhtäältä korostuu oletus kyselytutkimuksen objektiivisuudesta ja toisaalta korostetaan eroja tekemällä rohkeita tulkintoja. Näihin *mahdollisiin* tulkintoihin *Helsingin Sanomat* tarttuu innokkaasti. Purhonen sanoo puhuvansa mieluummin ”sosiaalisesta eriyttämisestä” kuin yhteiskuntaluokasta (HS 30.12.2011). Tästä huolimatta hänen tutkimuksensa on mahdollista tulkita nimenomaan luokkaerojen kuvaukseksi, kuten *Helsingin Sanomat* teki. Sosiaalisen eriyttämisen käsite tarjoaa mahdol-

lisuuden välttämällä käsittepoliittista keskustelua sillä oletuksella, että yhteiskuntaluokka käsitteenä vaatii tutkijan poliittisen intention luokitella ihmiset tiettyihin jyrkkiin kategorioihin, kun taas erojen kuvaaminen (luonnollistettuna) sosiaalisena eriytymisenä on objektiivista asioiden esittämistä.

Purhosen aineistona toimii Tilaustokeskuksen vuoden 2007 lopulla keräämä kansallisesti edustava kyselyaineisto, jota analysoimalla hän tulkitsee televisionkatselun sosiaalista eriytymistä kahdesta eri näkökulmasta. *Sosiologia*-lehden artikkeli (Purhonen 2011a) ottaa lähtökohdaksi kulttuuripääoman¹ käsitteen ja pyrkii löytämään yhteyden televisio-ohjelmamieltyksien ja koulutukseen perustuvan korkeakulttuurisen orientaation väliltä. *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden artikkeli (Purhonen 2011b) puolestaan etsii yhteyttä televisionkatselun ja poliittisen passiivisuuden väliltä soveltamalla yhdysvaltalaisen Robert D. Putnamin näkemyksiä televisionkatselun ja sosiaalisen pääoman rappeutumisen kausaalisuhteesta.

Kuinka metodit tekevät meitä ja muita

Ajatus metodien tavasta muovata minuuksia perustuu tässä tekstissä Beverley Skeggsin, Nancy Thumimin ja Helen Woodin (2008) huomioihin luokkakategorioiden tuottamisesta tosi-tv-yleisöjä koskevassa tutkimuksessa. Tutkimuksen metodeja ja toteutusta reflektioivassa analyysissään he osoittavat, miten tietyt tutkimusmenetelmät edellyttävät tai mahdollistavat erilaisten pääomien käyttöönottoa

ja vaikuttavat merkittävästi siihen, millaista tietoa tutkimuksen avulla voidaan tuottaa. Tämä näkyi haastattelutilanteissa, joissa luokka määritteli luontevuuden astetta: keskiluokkaisten naisten tuntiesi olonsa kotoisaksi työväenluokkaiset ja maahanmuuttajataustaiset naiset olivat varauksellisia. Jälkimmäiset kokivat ongelmaksi identifoida itsensä kategorioihin, sillä heidän näkökulmastaan kategoriat jo itsessään sisältävät moraalisia oletuksia heidän olemuksestaan. Vaikka tosi-tv-sarjoilla ei välttämättä ollut heille suurta merkitystä, heille muodostui riski tulla määritellyksi pikemmin keskiluokkaisen suhtautumistavan toiseutena kuin oman katsomistapansa kautta. Keskiluokkaiset haastateltavat taas olettivat jakanansa samanlaiset arvostukset tutkijoiden kanssa esimerkiksi suhteessa tosi-tv-sarjoihin. He pystyivät esittämään haastatteluissa refleksiivisyyttä, jonka avulla tosi-tv:n katsominen oli käännettävissä kulttuuriseksi pääomaksi. (Skeggs, Thumim & Wood 2008, 8–10.) Skeggs, Thumim ja Wood (2008, 21) korostavatkin, että luokkatutkimuksessa on tärkeää huomioida, miten arvovapailta vaikuttavat tutkimuksen tekemisen tavat itse asiassa voivat uusintaa ”epätasa-arvoista pääsyä kulttuurisiin resursseihin”.

Tutkimusmenetelmät eivät ole koskaan objektiivisia tai varmista yksinään tutkimuksen laatua. Etenkin tieteidenvälisyyteen liittyvissä keskusteluissa on pitkään kritisoitu sekä jyrkkää kahtiajakoa laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen että määrälliseen tutkimukseen liitettyä todistusvoimaa. Tutkimusprosessi sisältää aina päätöksiä ja valintoja, joten tärkeäm-

pää kuin ”oikean” metodin valinta olisikin pohtia *millaista tietoa* tutkimus metodeillaan tuottaa ja *millaisiin tarkoituksiin*. (Kelly, Regan & Burton 1992, 150; Ronkainen 2004, 45). Tutkimus ei ole luonteeltaan objektiivista kartoitusta, vaan prosessi, jossa tutkijalla on oma paikkansa tiedon tuottajana (Haraway 1997). Esimerkiksi tilastot eivät anna tarkkoja kuvauksia niiden taustalla olevasta sosiaalisesta todellisuudesta, mutta osaltaan ne muokkaavat ja uusintavat käsitystämme todellisuudesta (Aslama 2006, 57). Tilastot ja niiden analyysi jättävät paljon tilaa tutkijan omalle tulkinnaalle (Ronkainen 2004, 65–68). Tulkitsemisessa luokkaa tai muita eroja koskevat stereotyyppisetkin käsitykset tulevat helposti mukaan, jos tutkija ei arvioi kriittisesti valitsemiaan lähestymistapoja.

Purhosen artikkeleissa yhteiskuntaluokkiin liittyvät käsitykset vaikuttavat epäsuorasti käsitteiden ja tilastollisten muuttujien valinnassa. Vastajat ryhmitellään seuraavien sosiodemografisten muuttujien mukaan: sukupuoli, ikä, koulutus, ammattiluokka, henkilökohtaiset nettotulot, perhetyyppi ja asuinalue (Purhonen 2011b, 603). Musiikkia ja kirjallisuutta koskevien kysymysten avulla kartoitetaan vastaajien ”korkeakulttuurista orientaatiota”. Näistä muuttujista neljää (koulutus, ammattiluokka, tulot ja korkeakulttuurinen orientaatio) voidaan käyttää myös luokkaerotte-lujen tekemiseen – kuten *Helsingin Sanomat* tekikin tutkimuksesta kirjoittaessaan. Kun luokan sijaan puhutaan sosiodemografisista muuttujista, tutkimus vaikuttaa arvoneutraalilta. Arvostukset käyvät kuitenkin ilmi Purho-

sen valitsemisessa käsitteissä sekä tilastojen muuttujissa. Kun esimerkiksi säännöllistä iltaisin tapahtuvaa televisionkatselua nimitetään ”sohvaperunafaktoriksi” (Purhonen 2011b, 606) pohtimatta lainkaan ilmaisuun liittyviä mahdollisia kulttuurisia arvostuksia, on selvää, että syntyy kuva katsojien passiivisuudesta ja passiivisuuden kielteisyydestä.

Tutkimus voi ylläpitää hierarkisoivia luokkaerotteluja paitsi käsitteiden valinnalla myös aineiston tulkitsemisen tavoilla. Purhosen kyselytutkimuksen perusteella erot esimerkiksi eri koulutusryhmien tv-maussa eivät ole aina kovin selkeitä. Hän toteaa, että ”jonkin verran useampi” perusasteen koulutuksen saaneista (40,5 %) kuin korkea-asteen koulutetuista (27,9 %) sanoo pitävänsä eniten uutis- ja ajankohtaisohjelmista (2011a, 102). Toisin kuin *Helsingin Sanomissa* annetaan ymmärtää, matalan koulutuksen määrittelemiä mielihjelmia ovatkin uutis- ja ajankohtaisohjelmat, eivät tosi-tv-sarjat. Koulutukseen perustuva ero suhtautumisessa tosi-tv-sarjoihin on se, että korkeasti koulutetut ilmoittavat inhoavansa niitä 5,9 kertaa matalammin koulutettuja enemmän (Purhonen 2011a, 102). Tästä ei voi vetää johtopäätöstä, että korkeakoulutettujen inhoamat ohjelmat olisivat juuri niitä, joita matalammin koulutetut seuraavat mielellään. Näin Purhonen kuitenkin tavallaan tekee, sillä vertaillessaan ohjelmien kulttuurista asemaa hän ottaa *Big Brotherin* tosi-tv-ohjelmiana esimerkiksi matalan legitimitietin ohjelmasta, joita korkeakoulutetut välttävät (Purhonen 2011a, 104). Toisaalla hän toteaa, että *Big Brother* valittiin mielihjelmäksi koulu-

tusasteesta riippumatta (Purhonen 2011a, 106). Purhonen jättää käyttämättä tilaisuuden problematisoida arkiajattelun mukaisia käsityksiä koulutuksen ja tosi-tv:n katsomisen suhteesta. Sen sijaan että havainnollistettaisiin tässä suhteessa paljastuneita ristiriitoja ja moninaisuutta, tutkimus päättyy vahvistamaan stereotyyppistä kuvaa tosi-tv:n merkityksistä ja sitä katsovasta yleisöstä. Samalla tutkimus luo perustan *Helsingin Sanomien* harhaanjohtavalle väitteelle: jos katsot televisiosta *Big Brotheria*, ”koulunkäyntisi on luultavasti jäänyt vähemmälle”.

Yllättävät tilastolliset tulokset tulisi nähdä tilaisuutena arvioida kriittisesti luokitteluja ja eronteon tapoja (ks. Ronkainen 2004, 63–64). Purhonen käsittelee yllättäviä tuloksia ongelmana, joka pitää selittää pois. Esimerkkinä voidaan ottaa Purhosen esittämä tulkinta siitä, miksi korkea-asteen koulutetut ilmoittavat pitävänsä vähemmän uutis- ja ajankohtaisohjelmista kuin vähemmän koulutetut:

Varmastikaan ei ole silti niin, että korkeakoulutetut katsoisivat vähemmän uutisia, vaan he ovat tulkinneet kysymyksen ohjelmattyyppistä eri tavalla kuin matalasti koulutetut (kenties enemmän privaatteihin mieltymyksiin liittyvänä eikä ”pakolliseksi” koettuna uutisten seuraamisena). (Purhonen 2011a, 112)

Matalasti koulutettujen vastaukset ovat siis epäilyttäviä, vaikka ne ovat olleet vain rasti ruudussa. Korkeasti koulutettujen sen sijaan oletetaan katsovan enemmän uutisia, vaikka he eivät ole ilmoittaneet kyselyssä tekevänsä niin. Purho-

nen spekuloi korkeasti koulutettujen katsovan lähtökohtaisesti televisiota eri tavalla kuin vähemmän koulutetut:

Siten television tapauksessa olenaisempaa kuin se, mitä katsoo, voi hyvinkin olla se, että katsominen ei ole naiivia ja lapsenomaista ”maailman katsomista television läpi”, vaan refleksiivistä, itsen, maailman, television välineenä ja erilaisten kulttuuristen viittaussuhteiden välisistä monimutkaisista peleistä ja heijastuksista koostuvaa älyllistä toimintaa. (Purhonen 2011a, 112; ks. myös Purhonen 2011b, 605)

Yllä oleva sitaatti nojaa ajatuksen refleksiivisyydestä keskiluokkaisten subjektien kulttuurisena pääomana ja leimaa muut katsojat naiiveiksi ja yksinkertaisiksi. Näin tutkijan luokkaa koskevat käsitykset tulevat refleктоimatta osaksi tulosten tulkintaa. Purhonen pyrkii ottamaan huomioon ihmisryhmien määrittelyyn vaikuttavat moninaisuudet mutta päättyi tulkitsemaan yksioikoisesti kulttuurisen pääoman vaikutuksia tv-maun jäsentymisessä.

Televisiomaku ja kulttuurinen pääoma

Pierre Bourdieun teoretisoimat käsitteet, kuten habitus ja neljän erityyppisen pääoman erittely, ovat olleet keskeisiä luokkatutkimuksessa 1990-luvun alusta lähtien. Bourdieun kulttuurisen pääoman käsitteen kautta myös Purhosen televisiomakua koskeva tutkimus kytketty luokkaa koskeviin keskusteluihin. Bourdieun hyödyntäminen tv-maun tutkimuksessa on

perusteltua, ja tällaista tutkimusta on tehty aikaisemminkin (ks. esim. Palmer 2004). Bourdieun käsitteisiin liittyy myös ongelmia, joita on purettu niin kulttuurintutkimuksellisesti painottuneessa ja monitieteisessä tutkimuksessa kuin sosiologian piirissä (McCall 1992; Lawler 2005; Silva 2006; Adams 2006; Bottero 2010).

Purhosen tutkimusotteessa Bourdieun kulttuurisen pääoman käsite linkittyy yksiviivaisesti korkeasti koulutettuihin ja ”hyvä maku” korkeakulttuuriin. Esittämällä, että vain korkeakulttuuri tuottaa kulttuurista pääomaa, tutkimus ylläpitää keskiluokkaisiin arvoihin perustuvia luokkahierarkioita (ks. Skeggs & Wood 2012, 37). Purhosen ymmärrys kulttuurisesta pääomasta ja sen suhteesta muihin pääomiin jää epämääräiseksi. Käsitteen määrittelemättä jättämistä perustellaan sillä, että sitä ”ei suoranaisesti operationalisoida” tutkimuksessa vaan se luonnehtii ”tutkimuksen perusorientaatiota ja viittaa [--] homologiateesiin, maun sosiaaliseen stratifikaatioon sekä vallan ja eriarvoisuuden aspekteihin kulttuurin äärellä” (Purhonen 2011a, 98). Bourdieun kulttuurinen pääoma tarkoittaa kulttuurisesti ja kontekstisidonnaisesti ehdollistunutta kykyä tunnistaa ja omaksua maku, jota arvotetaan ihmisten välisissä suhteissa. Sosiaalinen pääoma puolestaan viittaa resursseihin, lähinnä sosiaalisiin suhteisiin, joita yksilö hyödyntää ja jotka edistävät yksilön mahdollisuuksia toimia yhteisössä. Vaikka Bourdieu ottaa huomioon sosiaalisen pääoman merkityksen arvojen ja maun määrittämisessä, lähestymistavan heikkoutena on viime kädessä hänen tapansa objektiivoi-

da analyysissään ihmissuhteet ja arvot mekaanisiksi kategorioksi, kuten esimerkiksi Skeggs (2004, 28) huomauttaa. Näin tehdessään Bourdieu tulee vahvistaneeksi luokan kategorioita ja rajoja, joita hänen on tarkoitus kritisoida. Tähän päätyy myös Purhonen, joka ei hyödynnä Bourdieun soveltamisen ongelmista käytyä kriittistä metodologista keskustelua.

Purhosen tutkimusasetelma ylläpitää matalan ja korkean kulttuurin eroja. Tämä tulee esille muun muassa, kun hän soveltaa Bourdieun teoretisoinnista omaksettuja makua koskevia huomioita korkeakulttuurisen orientaation analysoimisessa. Korkeakulttuurista orientaatiota mitataan kyselyssä musiikki- ja kirjallisuustottumusten avulla. Purhonen ei pohdi tarkemmin sitä, miksi kyselyssä käytetään korkeakulttuurisen orientaation muuttujaa, vaan perustelee muuttujaa sillä, että musiikki ja kirjallisuus ovat hyvät korkeakulttuurisen orientaation mitarit sekä Bourdieun toteamuksella ”mikään ei luokittele yhtä pettä-mättömästi kuin musiikkimaku” (Purhonen 2011a, 99). Bourdieuta seuraten korkeakulttuurisesta orientaatiosta tulee keskeinen tv-makuun vaikuttavista ominaisuuksista. Kun korkeakulttuurin orientaatio yhdistetään korkeakoulutukseen ja hyviin tuloihin, on yksioikoinen kaava televisiosta pienituloisten ja kouluttamattomien katsojien suosimana ja korkeasti koulutettujen hyljeksimänä mediana valmis. Tutkimuksen lähtökohta, pyrkimys löytää yhteys tv-ohjelmamieltyksien ja koulutukseen perustuvan korkeakulttuurisen orientaation välillä, ohjaa kaavamaiseen, tutkimushypoteesissa oletetun kausaliteetin

ennalta määräämään korkeakulttuurin, koulutuksen ja legitimitteen yhdistämiseen, joka ei jätä tilaa Bourdieun teorian joustavammalle ja paremmin nykykontekstiin istuvalle soveltamiselle.

Bourdieuun 1960-luvun ranskalaiseen tilanteeseen perustuvat jäsenyykset kulttuurisesta mausta ja pääomasta eivät sellaisenaan sovi nykyisen suomalaisen televisiokulttuurin tarkasteluun. Purhonen puhuu televisiosta varsin eriytymättömästi pohtimatta sen tämänhetkistä asemaa kulttuurimuotona.² Lisäksi kulttuurisen pääoman ja television suhde jää tutkimuksessa yksisuuntaiseksi. Sen ohella, että pohditaan miten kulttuurinen pääoma jäsentää television katselua, olisi hyödyllistä pohtia myös sitä, miten televisio mediana sekä siinä tapahtuneet muutokset puolestaan vaikuttavat makutottumuksiimme ja niiden sosiaaliseen arvottamiseen. Purhonen (2011a, 100) olettaa Bourdieuta soveltaen, että kulttuuria legitimoit modernissa yhteiskunnassa erityisesti korkeakoulutus. Tällöin televisio-ohjelmat ovat määriteltävissä joko legitimeiksi tai epälegitimeiksi perustuen siihen, kuinka paljon korkeakoulutetut pitävät niistä. Oletus on yksinkertaistava ja determinoiva.³ Kulttuurista makua legitimoit moni muukin asia kuin koulutus – jopa televisio kulttuurisena instituutiona, kuten median symbolista valtaa pohtineet tutkijat muistuttavat (esim. Hesmondhalgh & Baker 2008; Skeggs & Wood 2012, 48).

Kulttuurisen pääoman, korkeakulttuurin ja korkeakoulutuksen toisiinsa suoraviivaisesti kytkevä malli soveltuu huonosti television nykyisten kulttuuristen merkitysten ymmärtämiseen. Television sisällöt ja käyttötavat ovat moninais-

tuneet 2000-luvun Suomessa, kun televisiokanavamäärät ovat kasvaneet, osayleisöille suunnatut kanavat ja maksukanavat yleistyneet ja televisio-ohjelmien levitysmuodot (DVD, netti-tv) lisääntyneet. Ohjelmia ei voi enää selvärajaisesti jakaa fiktion ja faktaan tai asiaan ja viihteeseen – jos on koskaan voinutkaan. Televisio-ohjelmistojen merkittävimpiä ilmiöitä 2000-luvulla on ollut niin kutsuttujen tosi-tv-ohjelmien nousu yhdeksi tärkeimmäksi ja monimuotoisimmaksi osaksi ohjelmistoa. Tosi-tv-nimikkeen alta löytyy niin viihdetä, kulttuurista, visailuja, opetusohjelmia kuin saippuasarjamaisia kerrontaa, ja tutkijat ovatkin todenneet, että kategoriaa luonnehtii juuri *moninaisuus* (Hautakangas 2007). Syyt tosi-tv:n katselemiseen ovat erilaisia ja vaihtelevat paitsi iän, sukupuolen ja luokan myös tosi-tv:ni eri lajityyppien myötä (Gardyn 2001; Papacharissi & Mendelson 2007). Purhonen jaottelee televisio-ohjelmat perinteisiin genreetyyppeihin: kulttuuri- ja taideohjelmat, viihdeohjelmat, luonto- tai historialliset dokumentit, visailut tai peliohjelmat, saippuasarjat ja tosi-tv-sarjat. Jaottelu ei kuvaa onnistuneesti nykytelevision sisältöjä ja ylläpitää kulttuurisia hierarkioita, joissa ”tosi-tv” toimii yksioikoisesti huonon maun symbolina.

Miksi luokkaerot ovat uutinen nyt?

Helsingin Sanomien jutun jälkeen on yllättävää huomata, miten vähän Purhosen tutkimus osoittaa eroja eri koulutus- ja ammattiryhmien televisionkatselutottumusten välillä. Televisionkatselun

määrää ja selektiivisyyden astetta koskevassa tutkimuksessa käy ilmi, että koulutusaste ”vaikuttaa” televisionkatselun määrään ”jonkin verran”, kun taas ”ammattiluokan ja tulotason vaikutukset ovat melko pieniä”. Vanhemmat katsovat televisiota nuoria enemmän. (Purhonen 2011b, 607.) Koulutusaste tai ammattiluokka ei vaikuta epäselektiivisen televisionkatselun määrään, toisin kuin ikä: ennen vuotta 1952 syntyneet valikoivat katsomaansa vähemmän kuin nuoremmat (Purhonen 2011b, 608–609). Vastavasti ohjelmamieltymyksiä koskevassa tutkimuksessa pidetyimmät ohjelmatyypit vaihtelevat eniten iän mukaan. Lempiohjelmien välille ei juuri löytynyt ammattiin tai koulutusasteeseen liittyviä eroja, jotka eivät kapenisisi muut sosiodemografiset tekijät huomioimalla. (Purhonen 2011a, 102, 107–110.) Televisionkatselu näyttää siis eriytyvän eniten iän mukaan.

Miksi *Helsingin Sanomat* ei nostanut ikää juttunsa otsikkoon – jos katsot mielelläsi *Big Brotheria*, olet luultavasti nuori? Purhosen (2011a, 102) mukaan ”ikä onkin eniten pidetyille ohjelmatyypeille voimakkain yksittäinen selittävä tekijä” ja selittää myös *Big Brotherin* katsomista tai katsomatta jättämistä. Saattaa olla, että televisionkatselun eriytyminen iän mukaan ei herätä yhtä voimakkaista tunteita kuin kysymys koulutuksen ja television suhteesta. Lisäksi se ei tuota yllättävää uutta tietoa, sillä suomalaiset televisionkatselua koskevat tutkimukset ovat nostaneet iän keskeiseksi katselutottumuksia määrittäväksi tekijäksi television alkua ajoilta asti (Kalkkinen 1986; Sinkko 1981). Ohjelmavalinnat kertovatkin jos-

tain muusta kuin olemuksellisesta kulttuurisesta orientaatiosta, jota Purhonen kutsuu ”sohvaperuna-faktoriksi”. Katsomistottumuksia määrittää keskeisesti television paikka osana arjen päivärytmejä, jolloin sukupuoleen, ikään ja sukupolveen liittyvät ”kodin valtasuhteet ja elämäntilanne” ohjailevat televisionkatselua enemmän kuin sosiaalinen luokka (Liikkanen 1993, 79).

Mistä siis nousee tarve tehdä luokkaeroja juuri nyt? Halutaanko eroja nähdä siellä, missä niitä ei välttämättä itsestään selvästi ole? Niin Purhonen kuin *Helsingin Sanomien* väittävät televisionkatselun sosiaalisella eriytymisellä olevan *yhteiskunnallisia seurauksia*. *Helsingin Sanomissa* nämä seuraukset oli tulkittu siten, että paljon televisiota katselevat ovat poliittisesti passiivisia ja muiden medioiden joukossa ”television on poikkeuksellinen, passivoiva media”. Purhonen vahvistaa tulkin-
taa toteamalla haastattelussa:

Erityisesti ne kouluttamattomat nuoret, jotka katsovat paljon televisiota, ilmoittavat jättävänsä vaalessa selvästi muita useammin äänestämättä. Tutkimusaineistossani runsaan televisionkatselun yhteys äänestämättömyyteen on selvä, eikä sitä voida kokonaan selittää muilla tekijöillä. (HS 30.12.2011.)

Artikkelissaan Purhonen (2011b, 613) kuitenkin toteaa, että tämä selkeys on tulkinnanvarainen seikka: kausaalisuhte on olemassa vain, jos tuloksia halutaan tulkita suopeasti Putnamin väitteen kannalta. Purhonen etenee teesiinsä television passivoivasta vaikutuksesta kyseenalaisen kausaalisuustulkinnan kautta. On

ongelmallista tulkita kvantitatiivista tutkimusaineistoa niin, että jos kahden asian välillä todetaan yhteys, yhtä niistä (äänestämättömyys) väitetään seuraukseksi toisesta (televisionkatseleminen). Voidaan kysyä, missä määrin yhteiskunnallisen merkittävyyden hakeminen ohjaa tutkimusaineistojen tulkintaa. Olisiko huomio nuorten runsaasta televisionkatselesta kiinnostava tutkimustulos ilman väitettä katselun passivoivasta vaikutuksesta? Onko tutkimuksella enemmän uutisarvoa silloin, kun erot televisionkatselesta kytketään kouluttamattomuuteen ja poliittiseen passiivisuuteen? Jos erot kytkettäisiin ikään ja elämäntilanteeseen ilman väitteitä televisionkatselesta, tutkimus ei ehkä ylittäisikään uutiskynnystä.

Luokan tutkimuksen etiikka?

Luokan tutkimukseen liittyy erityisiä eettisiä haasteita. Kuten Skeggs ja Wood muistuttavat, yhteiskuntaluokka on aina myös moraalinen kategoria. Luokkerootteluja tehdään moraalisten arvotusten kautta, ja näissä arvoteluissa keskiluokka tavataan nykyisin nostaa universaaliksi mittapuuksi. (Skeggs & Wood 2012, 36–37.) Myös tutkimus osallistuu luokkerojen moraalisen merkityksellistämisen prosessiin. Arvotamisen ääneen lausumattomina mittapuuna toimivat esimerkiksi Purhosen tutkimuksessa keskiluokkaisuun ihanteisiin kuuluva suunnitelmallinen ajankäyttö (ks. Skeggs & Wood 2012, 190–198) ja korkeakulttuurin harrastaminen. Näin keskiluokkaiset normit

tulevat mukaan sosiaalisten erojen tutkimukseen, vaikka tutkija ei eksplisiittisesti yhteiskuntaluokasta puhuisikaan. Metodologinen reflektio onkin eettisesti välttämätöntä luokkaan liittyvässä tutkimuksessa, jossa halutaan välttää olemassa olevien valtahierarkoiden uusintamista.

Yhteiskuntaluokkia koskevan kiinnostuksen virittyä uudelleen luokkaerot tuntuvat olevan asia, jotka paljastamalla tutkimus voi saavuttaa otsikkotason. *Helsingin Sanomien* artikkelissa televisionkatselesta ja luokka-aseman yhteyksistä syntyy selkeä ja ristiriidaton kuva: sen mukaan eri yhteiskuntaluokat pitävät eri ohjelmista, vähän koulutetut ja pienituloiset katsovat televisiota eniten ja korkeasti koulutetut vähiten, korkeakoulutetut inhoavat tosi-tv:tä ja kouluttamattomat nuoret katsovat televisiota valikoimatta. Kuten olemme osoittaneet, lehden kaikille väitteille ei löydy tukea Purhosen tutkimuksesta. Ristiriidan *Helsingin Sanomien* ja tutkimusartikkelien välillä voi osin selittää journalismin konventioilla: sanomalehtijuttuun sopivat paremmin selkeät väitteet kuin toisaalta-toisaalta-tyylinen pohdinta. Tämä ei kuitenkaan poista tutkijan vastuuta, onhan haastateltavilla yleensä mahdollisuus tarkistaa lehtijuttu ennen julkaisua. Kun valtakunnan suurin sanomalehti julistaa totuutena television olevan passivoiva media ja jopa syy nuorten äänestämättömyyteen, herää kysymys siitä, millaisia intressejä uutisointi palvelee ja mikä on tutkijan vastuu käsitteiden ja näkökulmien määrittelyssä.

*Lotta Kähkönen,
Mona Mannevuori & Mari Pajala*

Viitteet

¹ Purhonen kääntää Bourdieun käsitteen suomeksi ”kulttuuripääomaksi”, mutta käytämme tässä tekstissä ilmaisua ”kulttuurinen pääoma”. Jälkimmäinen muoto on joustavampi ja viittaa selkeämmin kulttuurisen pääoman kontekstisidonnaisuuteen sen sijaan, että kulttuuri mielletäisiin monoliittiseksi kategoriaksi, jonka ”arvokkaat” osat jakautuvat yhteiskunnassa materiaalisen varallisuuden tavoin.

² Tämä korostuu *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden artikkelissa, jossa Purhonen pyrkii soveltamaan yhdysvaltalaisen Putnamin ajatuksia television sosiaalisista vaikutuksista huomioimatta merkittäviä eroja yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisen televisiokulttuurin välillä.

³ Purhonen itsekin mainitsee legitimiyskertoimeen sisältyvän ongelman kehäpäätelmistä, mutta tästä huolimatta pitää sitä hyvänä menetelmänä, koska se tuottaa arkijärkeen perustuvien oletuksien sijaan ”intuitiivisesti järkeviä” tuloksia ja mahdollistaa asioiden vertailun (2011a, 100). Toisaalta voi ajatella, että juuri intuitiivisesti järkeviltä tuntuvat tulokset voivat perustua arkiajatteluun ja vahvistaa sitä.

Kirjallisuus

Adams, Matthew (2006) *Hybridizing Habitus and Reflexivity*. *Sociology* 40, 511–528.

Aslama, Minna (2006) Sukupuoli numeroina. Teoksessa Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iiris (toim.) *Sukupuolishow*. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki, 47–61.

Bottero, Wendy (2010) *Intersubjectivity and Bourdieusian Approaches to ‘Identity’*. *Cultural Sociology* 4:1, 3–21.

Gardyn, Rebecca (2001) *The Tribe Has Spoken: Reality TV Is Here to Stay*. *American Demographics* 5, 34–40.

Haraway, Donna (1997) *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan_Meets_OncoMouse™*. Routledge, London.

Hautakangas, Mikko (2007) *Ver-taismelodraamaa taviksista taviksille. Katsaus suomalaisen todellisuustelevision historiaan*. Teoksessa Wiio, Juhani (toim.) *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*. SKS, Helsinki, 384–402.

Helsingin Sanomat (30.12.2011) Jyrki Räikkä, Lempiohjelma paljastaa yhteiskuntaluokan, D6.

Hesmondhalgh, David & Baker, Sarah (2008) *Creative Work and Emotional Labour in the Television Industry. Theory, Culture & Society* 25:7–8, 97–118.

Kalkkinen, Marja-Leena (1986) *Telesio-ohjelmien seuraaminen 1976–1985. Yhteenveto television seuraamistutkimuksista*. Yleisradio, Helsinki.

Kelly, Liz, Regan, Linda & Burton, Sheila (1992) *Defending the Indefensible? Quantitative Methods and Feminist Research*. Teoksessa Hinds, Hilary, Phoenix, Ann & Stacey, Jackie (toim.) *Working Out: New Directions in Women's Studies*. The Falmer Press, Lewes, 149–161.

Kolbe, Laura (2010) *Esipuhe: Luokat, myytit ja suuri kansallinen kertomus*. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat*

2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 5–9.

Lawler, Stephanie (2005) *Disgusted Subjects: The Making of Middle-class Identities*. *The Sociological Review* 53:3, 429–446.

Liikkanen, Mirja (1993) *Telesio- ja radio-ohjelmien valinnat*. Teoksessa Liikkanen, Mirja & Pääkkönen, Hannu (toim.) *Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991*. Tilastokeskus, Helsinki, 69–84.

McCall, Leslie (1992) *Does Gender Fit? Bourdieu, Feminism, and Conceptions of Social Order*. *Theory and Society* 21, 837–867.

Palmer, Gareth (2004) “The New You”: *Class and Transformation in Lifestyle Television*. Teoksessa Holmes, Su & Jermy, Deborah (toim.) *Understanding Reality TV*. Routledge, London, 173–190.

Papacharissi, Zizi, & Mendelson, Andrew L. (2007) *An Exploratory Study of Reality Appeal: Uses and Gratifications of Reality TV Shows*. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 51:2, 355–370.

Purhonen, Semi (2011a) *Telesio ja kulttuuripääoma. Ohjelmatyyppien ja mieliohjelmien sosiaalinen eriytyminen nyky-Suomessa*. *Sosiologia* 48:2, 96–116.

Purhonen, Semi (2011b) *Telesio-katselun sosiaalinen eriytyminen ja yhteiskunnalliset seuraukset nyky-Suomessa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 76:5, 599–619.

Ronkainen, Suvi (2004) *Kvantitatiiv-*

visuus, tulkinallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen*. Vastapaino, Tampere, 44–69.

Silva, B. Elisabeth (2006) *Homologies of Social Space and Elective Affinities: Researching Cultural Capitals*. *Sociology* 40:6, 1171–1189.

Sinkko, Risto (1981) *Telesio katsominen 1960–1979*. Teoksessa Sinkko, Risto (toim.) *Telesio ja suomalainen*. Weilin + Göös, Espoo, 100–145.

Skeggs, Beverley (2004) *Context and Background: Pierre Bourdieu's Analysis of Class, Gender and Sexuality*. *The Sociological Review* 52, 19–32.

Skeggs, Beverley, Thumim, Nancy & Wood, Helen (2008) “Oh Goodness, I Am Watching Reality TV”. *How Methods Make Class in Audience Research*. *European Journal of Cultural Studies* 11:1, 5–24.

Skeggs, Beverley & Wood, Helen (2012) *Reacting to Reality Television. Performance, Audience, Value*. Routledge, London & New York.